

JUBILEA – ЮБИЛЕИ – ANNIVERSARIES – JUBILÄEN

225 let bohemistiky na vídeňské univerzitě

Ve dnech 12. – 14. října 2000 pořádal Institut für Slawistik univerzity ve Vídni třídní symposium u příležitosti výročí založení nejstarší univerzitní bohemistiky. Zahájení symposia se dalo v slavnostním rámci, v němž zazněla i poselství prezidentů Havla a Klestila, za přítomnosti velvyslance Gruši, s proslovou rektora prof. Wincklera, děkana prof. Römera a vedoucí Ústavu slavistiky prof. Besters-Dilger. Přítomni byli početní hosté z rakouských i zahraničních univerzit a vědeckých ústavů: z Vídně, Bonnu, Řezna, Tübingen, Drážďan, Prahy, Bratislavy, Brna, Českých Budějovic aj. Pro účastníky uspořádal starosta města Vídně druhého dne na radnici recepci.

Vlastní pracovní program zahájil prof. dr. Josef Vintř historicky pojatým výkladem o založení vídeňské bohemistiky a o jejím vývoji a postavení v 19. a 20. století i s výhledem do budoucnosti. Vídeňská univerzitní bohemistika měla svým založením 7. října roku 1775 historický osmnáctiletý náskok před bohemistikou pražskou (založenou 1793) a tím absolutní časové prvenství. Po zrušení jezuitského řádu 1773 se do univerzitní výuky začala ve Vídni zavádět němčina a hned po ní i čeština. To poněkud koriguje naše dosavadní představy o absolutní germanizaci v té době: už předtím, od r. 1746, byla čeština, i když ve skromném rozsahu, také předmětem výuky na Theresianu, škole pro státní úředníky, a na tereziánské vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě (Wiener Neustadt) od r. 1752. (O výuce na těchto školách pojednal v samostatném referátu Stefan Michael Newerkla.) Odtud také přišel na univerzitu její první učitel Josef Valentin Zlobický. Zlobický, rodák z Velehradu, byl pro tuto práci kvalifikován fakticky: udržoval styky s vídeňskými i českými slavisty (B. Kopitarem, J. Dobrovským, G. Dobnerem, F. M. Pelclem, V. Thámem aj.), byl mj. překladatelem Crantzovy úspěšné knihy o porodnictví a tiskovým cenzorem pro slovanské jazyky. Od 80. let pak byl překladatelem rakouských zákoníků do češtiny. Materiál k jeho připravovaným studiím zůstal však v rukopise a jeho literární pozůstalost teprve čeká na zpracování. Vintř jej považuje za neprávem pomíjeného raného obrozence. Jeho nástupcem od r. 1811 byl Jan Nepomuk Hromádka; jeho osobnost přiblížil v samostatném referátu Václav Petrbok. Hromádka činnost po počátečním velkorysém rozmachu postupně upadala. Roku 1849 jej nahradil Alois Vojtěch Šembera, už předtím profesor českého ja-

zyka a literatury na stavovské akademii v Olomouci a v Brně. (Šemberovým žákem ve Vídni patrně byl Antonín Vašek, který vybaven zde vládnoucím kritickým duchem mohl pak r. 1879 v Brně jako první z domácích badatelů zaujmout odmítavý postoj k rukopisným podvrhům RKZ.) Od r. 1884 do r. 1916 byl lektorem češtiny Ferdinand Menčík. Od r. 1894 až do svého odchodu na nově založenou univerzitu v Brně přednášel historickou mluvnici a literaturu Václav Vondrák. (Ve Vídni také vznikla kolem r. 1908 jeho studie, která pak posthumně přeložena do češtiny vyšla r. 1926 na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity jako Vývoj současného spisovného českého jazyka.) Po Vondrákově odchodu zůstaly na vídeňské univerzitě jen kurzy češtiny, ale příležitostně tu přednášel českou historickou gramatiku Nikolaj Trubeckoj. V poválečné době došlo k výraznému rozkvětu bohemistiky s příchodem Františka Václava Mareše r. 1968. Díky jemu a jeho tehdejšímu asistentu J. Vintrovi, jmenovanému pak profesorem r. 1980, se Vídeň stala významným střediskem diachronních bohemistických studií. O tom ostatně svědčil i referát Johannese Reinharta Möglichkeiten und Grenzen der Rekonstruktion des Urtschechischen, upozorňující na nové možnosti interpretace jevů v méně známých raněčeských textech. Kromě univerzity se dnes čeština přednáší na Institutu pro tlumočníky a na Univerzitě hospodářských věd. (Jistým doplněním Vintrova historického pohledu byl pak referát Juraje Glovni Wien und die Slowakistik.)

Pozoruhodné a jistě i překvapivé doplnění našich znalostí o roli češtiny v rakouské říši znamenal referát Tilmana Bergera o výuce češtiny v rodině Habsburků od jejich nastoupení na český trůn r. 1526. Většina vládců (s výjimkou Matyáše, Karla VI. a Marie Terezie) byla s češtinou v různé míře obeznámena, jsou známi i jejich učitelé, což byli většinou vojáci, kněží a státní úředníci; patřil k nim i Jan Václav Pohl, učitel Josefa II. a Leopolda II. Alexandr Stich pak pojednal o vojenské terminologii (E. S. Friedberg-Mirohorský und die tschechische Militärterminologie).

O mluvě stále existující české menšiny ve Vídni (Die Sprache der Wiener Tschechen – Forschungsstand und Ausblick) referovala nynější lektorka češtiny na vídeňské slavistice Stanislava Kloferová, mj. spolueditorka záslužné publikace dokumentující současný stav (U nás ve Vídni, Masarykova univerzita, Brno 1999). Další dva příspěvky se týkaly bilingvismu: Martina Svatoše Die Mehrsprachigkeit in den böhmischen Ländern der frühen Neuzeit, a se zvláštní intencí referát Marka Nekuly Deutsch und Tschechisch in Kafkas Familie. Ein Beitrag zum tschechisch-deutschen Bilingualismus: Nekula jím na základě rodinné korespondence a písemností stopuje proměnné předpoklady pro utváření jazykového povědomí Franze Kafky.

Do bloku jazykovědné problematiky patří dále teoretický referát Milady Holmkové ze Staročeského slovníku ÚJČ v Praze Möglichkeiten der Erkennung und Beschreibung lexikalisch-semantischer Strukturen – am Beispiel des Alttschechischen, který nadto podal přehled činnosti a výsledků české diachronní

jazykovědné bohemistiky, a výklad Oldřicha Uličného o živé vývojové dynamice současné češtiny.

V problematice literární se zde omezíme jen na přehled témat: starší literární historie se týkal příspěvek Hanse Rotheho F. Faustin Procházkas *De saecularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia fatis commentarius*. Předmětem ostatních referátů byla problematika literární historie novější či nové a literární teorie: příspěvek Christy Rothmeier: *Terra incognita? Die Erschließung der tschechischen Lyrik des 20. Jahrhunderts durch tschechische Übersetzungen*, zajímavý pohled Gertraude Zand: Pavla Kytlicová, Jakub Deml und Österreich, přednáška Herty Schmid: *Die Dramen Václav Havels im tschechischen historischen Kontext* a Pavola Winczera: *Möglichkeiten und Grenzen der vergleichenden Sicht in der literaturwissenschaftlichen Bohemistik*. Hosté ze zahraničí tu přispěli teoretickými statěmi: Jiří Holý: *Die Prager strukturalistische Schule – zwischen Werk und Theorie*, Dalibor Tureček: *Bohemistik und Komparatistik: Kompetenzen der Literaturgeschichte* a Ludger Udolph: *Die Prager Moderne als bohemistisch-germanistischer Forschungsgegenstand*. Literární problematika tedy byla na symposiu zastoupena poněkud méně co do kvantity, avšak na výši co do kvality přednesených příspěvků.

Plné znění všech referátů bylo otištěno ve *Wiener Slavistisches Jahrbuch* 46/2000, historický přehled J. Vintra nadto česky v *České literatuře* 49/2001.

Vídeňské symposium především výrazně obohatilo náš pohled na vnější dějiny češtiny v rakouské říši i v dnešním Rakousku a dále přineslo řadu podnětů pro další směry jazykovědného i literárněvědného bádání, jak společného, bilaterálního, tak individuálního.

Dušan Šlosar